

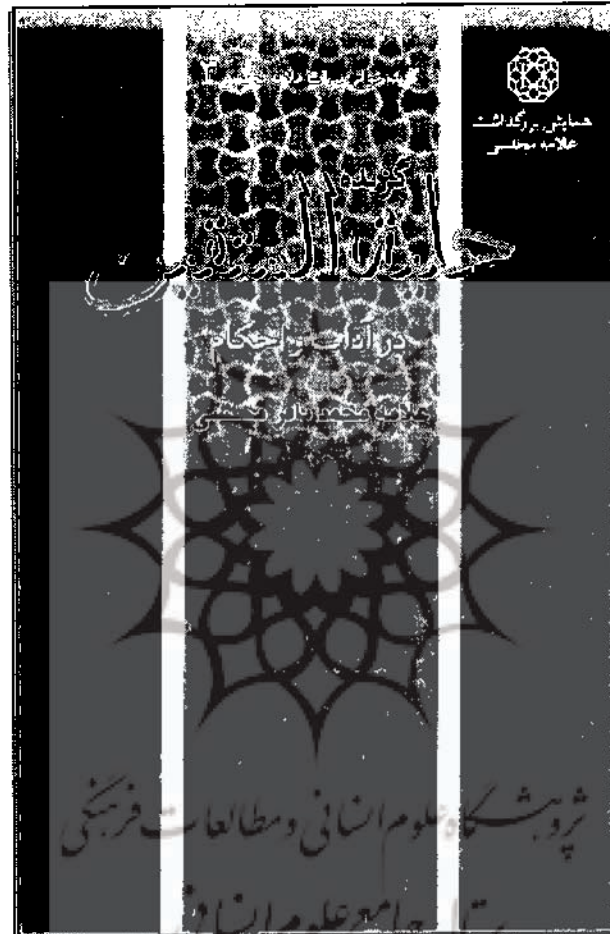
گزیده حلیة المتقین

مرحوم علامه مجلسی از این دسته دین پژوهان به شمار می آید. مرحوم مجلسی اولاً نگرش منسجم و نظامدار به دین داشته و ثانیاً در هر سه حوزه‌ی دینی که منبعث از توجه به ساحت‌های ذاتی بشری است به پژوهش و ارایه نظریه پرداخته است. هر چند که وی هرگز به معنای امروزی و مدرن دین پژوهی نکرده است ولی مطالعه معرفت شناسانه وی و آثارش پرده از ساختارگرایی اندیشه وی برمی دارد و دستگامندی آن را برملا می سازد.

در این مقال و مجال به معرفی کتابی می پردازیم که به ساحت احساس و عاطفه انسان و حوزه اخلاق مربوط است.

کتاب حاضر در کل از مجموعه اخلاق، آداب فردی و اجتماعی فرد دیندار با استفاده از احادیث معصومان بزرگوار (ع) تدوین و تالیف شده است و نماد و نمایه‌ای از مجموعه این آداب عرضه کرده و مشی دینی دیندار را در حوزه آدابی اخلاق جمع نموده است. هدف و انگیزه مولف بزرگوار این بوده است که متدینان فارسی زبان منبعی سهل و قابل دسترس در زمینه آداب اسلامی نداشتند و خواهش عموم و خصوص نیز از وی تألیف چنین مولفه‌ای بوده است لذا به این مهم اقدام کرده و کتاب حاضر را تالیف کرده است. مقدمه کوتاه وی گویای این مدعا است:

«چنین گوید تراب اقدام مومنین و خادم طلبه‌ی علوم ائمه طاهرین، محمدباقر بن محمدتقی - حشره‌الله مع موالیه المتطهرین صلوات الله علیهم اجمعین - که چون عمده امتیاز بنی نوع انسان از سایر انواع حیوان تخلق به اخلاق حسنه و تزیین به آداب مستحسنه است و به مقتضای حدیث شریف نبوی (ص) که: «بعثت لاتمم مکارم الاخلاق» تمامی آداب پسندیده و جمیع اخلاق حمیده در شرع انور و دین آن حضرت ظاهر و مبین گردیده، جمعی از سالکان مسالک سعادت و ناهجان مناهج متابعت اهل بیت رسالت (س) از این ذره حقیر

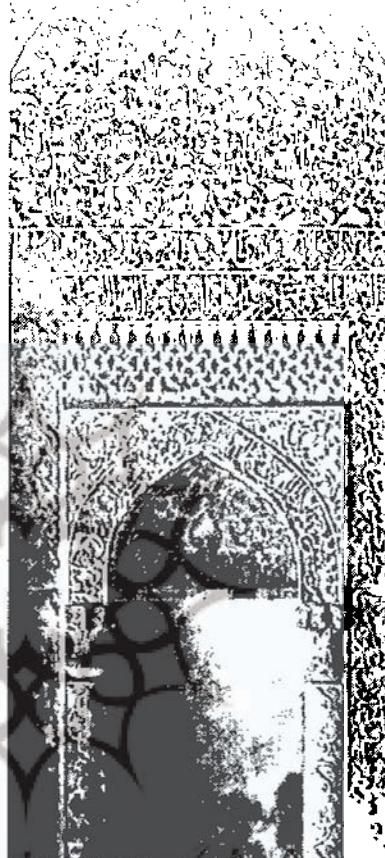

○ گزیده حلیة المتقین در آداب و احکام
○ علامه مجلسی
○ به کوشش محمد اسفندیاری
○ دبیرخانه همایش بزرگداشت علامه
○ مجلسی، با همکاری سازمان چاپ و
انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
○ تهران، ۱۳۷۸

تئوری‌های دین شناسانه به مجموعه دین می نگرند و با توجه به تمامیت آن تئوری می پردازند و اندیشمندان جزئی نگر کسانی هستند که بخشی از دین را به طور جداگانه مورد ملاحظه و بررسی قرار می دهند و چه بسا از سایر اجزا و عناصر آن غافل باشند. البته همه دین پژوهان را از جهت دیگر هم می توان طبقه بندی کرد: عده‌ای که به تئوری مورد نظر خود کاملاً واقف اند و دسته‌ای که به عملکرد خود سخت متوجه اند ولی در عین تنظیم دستگامند نظریه‌های دین پژوهانه توجه و تمرکزی روی آن ندارند و صد البته اگر محصولات فکری آنان مورد ارزیابی معرفت شناسانه قرار گیرد دستگامندی آن روشن می شود.

ادیان اعم از توحیدی و حیانی و غیرو حیانی ساحت‌های سه گانه انسان را مورد توجه قرار داده، برای تأمین نیازهای این ساحتها و تکامل بخشیدن به آنها راهکارهایی در نظر گرفته اند. ساحت اندیشه و عقل که در حوزه اعتقادات و معارف دینی آزادی عمل می یابد؛ ساحت احساس و عاطفه که در حوزه اخلاق و عرفان پرورش می یابد و ساحت کارکرد و عمل که در قالب احکام دینی (فقه) عرصه جولان می یابد. با عنایت به این مقدمه می توان اندیشمندان دینی و دین مدار را به دو دسته اندیشمندان کل نگر و نظام ساز و اندیشمندان جزئی نگر تقسیم کرد. اندیشمندان دستگام ساز کسانی هستند که با توجه به

التماس نمودند که رساله‌ای در بیان محاسن آداب - که از طریق ائمه طاهرين - صلوات الله عليهم - به اسانيد معتبره به اين قليل البضاعة رسيده باشد - بر وجه اختصار تحرير نمايد و به جهت عموم نفع، نسبت به اهل اين ديار مضامين اخبار را در لباس لغت فارسي قريب الفهم به جلوه درآورد. لهذا با ضيق مجال و كثرت اشتغال، رعایت حقوق اخوت ایمانی را لازم دانست و از مقتضای حدیث «الدال علی الخیر کفعله» امیدوار گردیده، اجابت ملتسم ایشان نمود و به کتاب حلیة المتقین مسمی گردید.»^۱

آداب مطرح شده در این رساله را به سه بخش آداب فرد دیندار، دیندار در خانه و دیندار در جامعه و در ارتباط با دیگران تقسیم کرد. با توجه به این تقسیم‌بندی، آداب مذکور در این رساله را به صورت زیر می‌توان طبقه‌بندی کرد:

۱- آداب فرد دیندار شامل: آداب جامعه و کفش پوشیدن، آداب زیور پوشیدن، آداب آب خوردن، آداب مسواک زدن و شانه کردن، آداب حمام رفتن و غسل کردن، آداب خواب رفتن و بیدار شدن، آداب درمان از طریق ادویه و ادعیه، آداب سفر و آداب بوی خوش.

۲- آداب دیندار در خانه شامل: آداب تزویج و فضیلت آن و تربیت فرزندان و آداب خانه داخل شدن و بیرون رفتن.

۳- آداب دیندار در جامعه شامل: آداب معاشرت با مردم و حقوق اصناف ایشان، آداب مجالس و صحبت داشتن و آداب مشی و تجارت و زراعت نمودن.

به هر حال رساله حاضر علاوه بر مقدمه، چهارده باب (در آداب گوناگون) و یک خاتمه و نمایه است که عناوین در ابتدای این مقاله آمده است.

چند نکته و جمع‌بندی

در بررسی این کتاب چند نکته به ذهن می‌رسد که ذیلاً به آنها اشاره می‌کنیم:
(۱) در یک جمع‌بندی، کتاب نماینده زندگی یک انسان متدین است و در این

نیست. چنان‌چه به سند معتبر از حضرت امیرالمؤمنین (ع) نقل است که «پوشید جامه پنبه را که آن پوشش رسول‌خدا است و پوشش ما اهل بیت است. حضرت رسول (ص) جامه مو و پشم نمی‌پوشید مگر از برای علتی» از حضرت رسول (ص) منقول است که فرمود: پنج چیز است که تا مردن ترک نمی‌کنم: بر روی زمین با غلامان چیز خوردن، بر الاغ جل‌دار (پالان‌دار) سوار شدن، بز را به دست خود دوشیدن، سلام بر اطفال کردن و جامه پشمینه پوشیدن».^۲

(۳) تأکید بر خداگرایی در عین تقید کامل به شریعت، فقه و سنت‌های دینی

(۴) جمع کردن دنیا، خدا و آخرت. در این کتاب توجه به آبادانی دنیا و ترس از خدا و رغبت به نجات در آخرت با هم جمع شده است. مولف بزرگوار کتاب این گردآوری را از طریق پرداختن به امور و سنن نیکو از قبیل استفاده از بوی خوش، پاک‌ی لباس، خوراک خوشمزه و همراه ساختن تمام اعمال زندگی دنیوی با اموری از قبیل دعا و عبادت و توجه جدی به پاک‌ی درون.

(۵) توجه به جامعه و قضای نیازهای مردم و شاد کردن آنان: «در حدیث صحیح از حضرت رسول (ص) منقول است: هر که مومنی را شاد گرداند، مرا شاد گردانیده است و هر که مرا شاد گرداند خدا را خوشنود گردانیده است... و نیز فرموده است: برآوردن حاجت مومن بهتر است از هزار بنده آزاد کردن و هزار اسب در راه خدا به جنگ فرستادن»^۳

پاورقی‌ها:

- ۱- گزیده حلیة المتقین، ص ۵.
- ۲- گزیده حلیة المتقین، ص ۱۱.
- ۳- همان، صص ۱۱۷-۱۱۸.

